

ТҮҮХ ӨРТӨӨЛСӨН 80 ЖИЛ

(Домогт Сулинхээрийн отрядын 80 жилийн ойн баярыг тэмдэглэх үеийн сэтгэгдэл)

Сул хээр мориор овоглосон Сулинхээрийн отряд 2020 оны 09 дүгээр сарын 17-ны нар ээсэн намрын налгар өдөр Чөлөөлөх дайнд оролцсоны 75 жилийн ой, анги байгуулагдсаны яруу алдарт 80 жилийн ойн тэмдэглэлт өдөр, давхар баярыг ёслол төгөлдөр тэмдэглэлээ.

Цар тахлын үед мөрдөх дэглэм журам суларч Монголчууд бид дэлхий нийтэд аливаа аюулаас урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг авч зохион байгуулалтад орж чаддагийг баталж байсан зуны урин цаг үед хийхээр төлөвлөж байсан боловч намар болтол 80 жилийн ойг түр хойшлуулж, таатай

билэгт сайн өдрийг хүлээн энэ өдрийг товложээ.

Хуанли харвал хилчдийн өдөр, намрын тэргүүн сарын шинийн 30-ны өдөр. Говийн тэнгэр хур бороо тэгш хайрлан газар дэлхий ногоорон дүнхийж хүн малын нуруу тэнийсэн намрын налгар сайхан цаг.

Уул толгод, булаг шанд бүр нь түүх хэлхэх хийморлог хилчдийн өлгий нутаг Сулинхээрийн хязгаарт түүхэн баяраа тэмдэглэхээр зочид гийчид айлчлан ирж өргөө гэртээ саатан тухлажээ. Өглөө эртлэн боссон тэд баярын өмсгөлөө өмсөж, бэлэн болсон харагдана.

Тэртээх 80 жилийн өмнөх эх орныхоо торгон хил, халдашгүй дархан байдлыг сахин хамгаалах ариун үүрэг хүлээж Улсын маршал, өрлөг жанжин Х.Чойбалсангийн тушаалаар тулгын гурван чулууг тулж үүсэн байгуулагдсан домогт отряд маань ийнхүү 80 жилийн түүхэн намтар, баялаг түүхт өдөртөө, үе үеийн амьдралыг цогцлоосон ахмад

хилчдээ урин залж орчин үеийн хил хамгаалах ариун бөгөөд хүндтэй үүргээ нэр төртэй биелүүлж буй хамт олон минь цэргийн гавьяаны одонт байлдааны тугаа хүндэтгэн залахаар хуран цуглаж, жигдрэн жагсжээ.

Эгнэн ярайсан цэрэг эрс, эгнэгт баатрын албыг дааж явсан эрхэм хүндэт ахмад хилчид болон түүний гэр бүл, үр

хүүхэд, ажилчид, анги байгууллагатай мөнхийн холбоотой аймаг, сумдын удирдлагуудын төлөөлөл зорилго нэгт хилийн отрядуудын хүндэт зочид нээлтийн ажиллагаанд хүрэлцэн иржээ.

Штабын дарга, хошууч Г.Эрдэнэбатын “Байлдааны тугийн дор зэргээц, баруун тийш” хэмээх сүрлэг сайхан командаар анги байгууллагын оройн дээд шүтээн аранзал улаан тугаа заллаа.

Ойн арга хэмжээнд уригдан ирсэн хүндэт зочид, ангийн захирагч, хурандаа П.Батбилэгийн дэргэд байраа эзлэн зогсжээ.

Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн тамгын газрын цэргийн асуудал хариуцсан ахлах референт, доктор, бригадын генерал Ч.Сайнтор, Дорноговь аймгийн засаг дарга Г.Эрдэнэцэцэг, ХХЕГ-ын хүний нөөцийн хэлтэсийн дарга, хурандаа Б.Батмөнх, Хилийн 0288 дугаар ангийн захирагч, хурандаа Б.Батбаяр, Хилийн 0129 дүгээр ангийн захирагч, хурандаа Ц.Батбаяр, Хилийн 0108 дугаар ангийн захирагч, хурандаа Б.Нямбат, ДХИС-ийн Удирдлагын академийн хилийн албаны удирдлага, стратегийн профессорийн багийн профессор, хурандаа П.Баттогтох, тус ангийн захирагчаар ажиллаж байсан Ш.Алтангэрэл, Д.Энхбаатар, Ш.Бат-Эрдэнэ, Б.Батболд нар хүрэлцэн ирсэн байлаа.

Сэтгэл нь хөөрч баясч, зүрх цээжинд багтахаа больж, хоёр нүдийг нь баярын нулимс бүрхэж, омогшилийн бахархалд бахардсан ахмад хилчид зогсож харагдлаа.

Ангийн захирагч, хурандаа

П.Батбилэг түүхт 80 жилийн ойн баярын арга хэмжээг нээж үг хэлснээр баярын арга хэмжээ эхэллээ.

ХХЕГ-ын даргын тушаалыг хурандаа Б.Батмөнх танилцуулж, Дорноговь аймгийн засаг дарга Г.Эрдэнэцэцэг үг хэлж тус тус шагнал гардуулан, ахмад хилчдийг төлөөлж, хурандаа Ш.Алтангэрэл үг хэллээ.

Ангийн бие бүрэлдэхүүн офицер, ахлагч нар, гэрээт болон ХЦАХ-чид ёслолын жагсаалаар алхахад хүрэлцэн ирсэн зочид бахархан алга ташиж, баяр хүргэв. Ёслолын жагсаалаас эмэгтэй алба хаагчид болон ХЦАХ-дын хайрцаг олны анхаарлыг татаж байв. Жигдрэн алхах албан хаагчдийн алхаа бүрт бэлтгэлээ бүрэн хангасан итгэлтэй байдал ажиглагдан, царайнд нь баярын мишээл тодорч харагдана.

Энэ онд Чөлөөлөх дайны 75 жилийн ой тохиож байгаа.

Домогт отряд маань 1945 онд хилийн 0168 дугаар ангийн дарга, хурандаа Э.Халтар цэргээ удирдан фронтын баруун жигүүр болж, бие даан үүрэг гүйцэтгэж Өвөрмонголын Батхаалга хот, Улаанцав чуулганы долоон хошууг чөлөөлж, японы тагнуулын болоод орон нутгийн дээрэмчдийн зэвсэгт бүлгийг устгаж түүхэн гавьяаг байгуулсан.

Хүлээсэн үүргээ амжилттай биелүүлж, улсын хилийнхээ халдашгүй дархан байдлыг батлан хамгаалж, эрэлхэг хилчдийнхээ эгнээнээс хувьсгалт тэмцлийн ахмад зүтгэлтэн 10, генерал, хурандаа цолтон 60 гаруйг төрүүлж гаргасан бахархам үйлстэй анги билээ.

2017 онд Дорноговь аймгийн ИТХ-ын Тэргүүлэгчдийн 85 дугаар

тогтоолоор Хувьсгалт тэмцлийн ахмад зүтгэлтэн, эрэлхэг хилчин, хурандаа Э.Халтарын нэрэмжит болгон мөнхжүүлсэн.

Ангийн удирдлага, зочид төлөөлөгчидийнхөө хамтаар хурандаа Э.Халтарын хөшөөнд цэцэг өргөн, хүндэтгэл үзүүлснээр баярын үйл ажиллагаа үргэлжиллээ.

Э.Халтар нь тус ангийг удирдан чөлөөлөх дайнд оролцсоноос гадна

НАХЯ-ны хилийн асуудал хариуцсан нэгдүгээр хэлтсийн дарга хүртэл чухал хариуцлагатай албан тушаалыг хашиж байсан юм. Цаг төрийн байдлаас шалтгаалан хилийн цэргийн анги салбаруудыг татан буулгасан тухайн үед хилийн цэргийг удирдах хамгийн өндөр албыг хашиж байсан.

Цэцэг өргөх ёслолын ажиллагаанд Э.Халтарын хүү Х.Баатар хүрэлцэн ирсэн нь онцлог байлаа.

ЭРЭЛХЭГ ДАЙЧДЫН ГАВЬЯАГ МӨНХЛӨВ.

Манай отряд 1945 оны Чөлөөлөх дайны баруун жигүүрт бие даан оролцож ялалт байгуулсан баатарлаг түүхтэй. Тэдний алдар гавьяагаар бид бүхэн бахархаж, хойч үедээ энэхүү түүхэн үйл явдлын сурталчлан таниулах ариун үүрэгтэй.

Ангийн түүхт 80, Чөлөөлөх дайнд оролцож ялалт байгуулсаны 75 жилийн ойг угтаж хийсэн бүтээлч ажлуудын нэг нь энэхүү дурсгалын цогцолбор хөшөө юм. Ангийн нийт бие бүрэлдхүүний дунд “Чөлөөлөх дайнд оролцсон баатарлаг дайчдад зориулсан дурсгалын хөшөө”-ний загвар, дизайн гаргах уралдаан зохион

байгуулжээ. Уралдаанд ангийн төв, хилийн заставаас 17 загваруудыг ирүүлснээс хөшөө бүтээн босгох санаачлагыг анх гаргасан ангийн захирагч, хурандаа П.Батбилэгийн загвар, утга агуулга, хэлбэр дизайны хувьд шалгарчээ. Энэ загварыг үндэслэн “168 студи”-д эхийг гаргаж, хийж бүтээсэн болой.

Дайнд оролцож гарамгай амжилт байгуулсан дурсгалт он болох 1945 гэсэн бичиглэлийг гантиг суурин дээр 7 м х 2 м харьцаатай хийж Эх орныхоо төлөө амь биеэ үл хайрлан, сэлмээ хурцлан давшиж буй морьтой баатрыг дүрсэлсэн байна. Тус хөшөө нь нийт 5 метр өндөртэй бөгөөд цэцгийн мандал бүхий суурийг 14 м х 7 м х 0,6 м харьцаатай гантиг чулуун шалтайгаар

хийж, 20 м х 40 м талбайг зүлэгжүүлэн, хашлага, зам зэргийг цементлэн хийсэн. Уг бүтээн байгуулалтын ажлыг тус ангийн Сэтгэлзүй, мэдээлэл, соёл сурталчилгааны албаны хамт олон 2020 оны 5 дугаар сараас эхлэн, зураач, ахлах ахлагч Д.Гантулгатай хамтран хийж 9 дүгээр сарын 17 буюу анги байгуулагдсаны 75 жилийн ойгоор хүлээлгэн өгсөн байна.

Нээлтийн арга хэмжээ баярын өдөр морин цагт буюу 11.40 минутад эхэллээ. Ойд оролцсон зочид төлөөлөгчид талбайд хүрэлцэн ирж тэднийг төлөөлөн хөшөөний нээлтийн туузыг ангийн захирагч, хурандаа П.Батбилэг, Чөлөөлөх дайнд тус отрядыг удирдан оролцож, ялалт авчирсан хувьсгалт тэмцлийн ахмад зүтгэлтэн, эрэлхэг хилчин, хурандаа Э.Халтарын хүү бэлтгэл дэд хурандаа Х.Баатар, Монгол

Улсын 168 дахь генерал Ч.Сайнтор, Дорноговь аймгийн засаг дарга хатагтай Г.Эрдэнэцогт нар хайчлав. Үлээвэр хөгжмийн цоглог маршийн аялгуу дор Хайрт Эх орон бид бүхнийхээ төлөө халуун амиараа сөрөн зогсож, өргөсөн тангарагтаа үнэнчээр зүтгэсэн эрэлхэг дайчдынхаа гэгээн дурсгалд зориулсан энэхүү хөшөө дурсгал эгнэгт мандан сүндэрлэв ээ.

ДОМОГТ ОТРЯДЫН ТҮҮХТ 80 ЖИЛИЙН ОЙН БАЯРЫН ХУРАЛ

Баярын хурлын үйл ажиллагаа товлосон цагтаа эхэллээ. Хүрэлцэн ирсэн хүндэт зочид байраа эзэлж, ангийн захирагч, хурандаа П.Батбилэг, бригадын генерал Ч.Сайнтөр нар орж ирлээ. Цаг яг 16:00 болж байв. Энэ үйл ажиллагаанд сайтар бэлтгэсэн нь мэдрэгдэж байв.

Сулинхээрийн отрядын соёлыг төв жишиг тохижилтоороо алдаршсан гэдгийг би дуулсан, мөн харсан. Энд олон том арга хэмжээ зохион байгуулагдаж байсан гэдгийг сонссон. Жил хүрэхгүй хугацааны өмнө ХХБ-ын удирдах ажилтны цугларалт хилийн ангид анх удаа энэ л танхимд зохион байгуулагдсан.

Мөн ХХБ болон говь цөлийн бүсийн хилийн ангиудын олон сургалтууд явагдаж байсан. Тэр ч утгаараа сайхан тохижуулсан байна. Багагүй хөдөлмөр хүч шингэсэн харагдана. Тохижилтоос гадна 80 жилийн ойн гангараагаа өмсжээ. Хаашаа ч харсан Домогт Сулинхээрийн отрядын ойн баяр болж байгааг илтгэх зурагт хуудас, самбарууд... Тайзыг ч гэсэн маш сайхан байдлаар засч гоёжээ. Миний

урд суух ахмад хилчний сандалын ар түшлэг дээр “Танд түүхт 80 жилийн ойн баярын мэнд хүргэе” бичээс бүхий бүтээлэг ганцхан надад зориулсан мэт харагдана. Мөн надад зориулан “Сулхээрийн төвөргөөн” эмхтгэлийн тусгай дугаарыг тавьсан байсныг авч уншиж байтал хурлын ажиллагаа эхлэх цаг болжээ.

Хүндэт зочдыг харвал ангийн захирагч, хурандаа П.Батбилэг, бригадын генерал Ч.Сайнтөр, хурандаа Б.Батмөнх хурлын тэргүүлэгчийн ширээнд суужээ.

Тэдний ард Хилийн 0129, 0108 дугаар ангийн захирагч, хурандаа Б.Нямбат, Ц.Батбаяр, тус ангийн захирагчаар ажиллаж байсан хурандаа П.Баттогтох, Ш.Алтангэрэл, Д.Энхбаатар, Ш.Бат-Эрдэнэ, Батболд нар цэргийн хувцас болон дээлээр гангаран суужээ.

Баярын ажиллагааг нээж тотрядын дарга, хурандаа П.Батбилэг илтгэл тавьлаа. Домогт отряд маань ХХБ-ын жишиг отряд болон хөгжиж эндээс л хөгжлийн чиг хандлагыг мэдэж авч болохоор болжээ. Захирагчийн хэлсэн

үг бүрт хүмүүс алга ташин талархан хүлээн авч байсан.

Хурандаа П.Баттогтох ДХИС-ийн Удирдлагын академийн хилийн стратеги, тактикийн профессорын багийн профессор гэсэн чухал үүргийг хүлээж яваа хүндтэй нэгэн, мөн Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн тамгийн газрын цэргийн асуудал хариуцсан ахлах референт, бригадын генерал Ч. Сайнтөр үг хэлэв. Хилийн цэргийн командлагч Ж.Бямбасүрэнгийн ойн баярын мэндчилгээг ХХЕГ-ын хүний нөөцийн хэлтсийн дарга Б.Батмөнх уншиж танилцууллаа. Үүний дараагаар яамны болон ХХЕГ-ын шагналаар олон хүн шагнагдав. Ахмад хилчид болон зочид төлөөлөгчид заал дүүрэн суусан танхимд алга ташилт, баяр баясал дүүрэн байв. Шагналын ая тасралтгүй хангинаж шагнагдаж байгаа хүмүүсийн

нэрс ар араасаа хөврөнө. Яг энэ үед тог тасрав. Энэ үед тус ангийн бүрэлдэхүүний бэлтгэлээ хэрхэн хангасныг шалгах мэт болов. Зохион байгуулж буй алба хаагч нар юу болоогүй мэт үйл ажиллагаагаа цааш нь үргэлжлүүлэв. Соёлын төвийн харанхуй орчинг цонхны хөшгөө нээж гэрэлтэй болгож, хөтлөгч чанга дуугаар нэрсийг зарлан, шагналын аяыг үлээвэр хөгжим тоглож байлаа. Тог тасрана гэдгийг мэдэж байсан юм шиг л үргэлжлэн явагдлаа. Зааланд суусан хүмүүсийн уур амьсгал үнэхээр бахдам сайхан мэдрэгдэж байв.

Хүрэлцэн ирсэн хүндэт зочдоос ангийн 80 жилийн ойд талархалын үгээ хэлж эхэллээ. Энд зарим онцлог хүмүүсийг дурдвал:

Дорноговь аймаг дахь Гаалийн газрын дарга Цэенрэгэн, Шүүхийн тамгын газрын дарга Д.Даваадорж, Прокурорын газрын ахмад прокурор Н.Чулуун, хурандаа Ж.Жалбуу, Хувьсгалт тэмцлийн ахмад зүтгэлтэн, хурандаа Э.Халтарын хүү, бэлтгэл дэд хурандаа Х.Баатар, Болор цомын эзэн, яруу найрагч Ж.Баяржаргал, хурандаа Ц.Сангарагчаагийн охин С.Учрал, Дорноговь аймгийн Хатанбулаг, Хөвсгөл, Улаанбадрах сумдын удирдлага, тус ангид алба хаасан ХЦАХ-дын төлөөлөл улаан туузтай харагдана.

Хурлын ажиллагаа өндөрлөж, концерт эхэллээ.

ХҮНДЭТГЭЛИЙН КОНЦЕРТ

Ойд ирсэн зочид төлөөлөгчдөд барих дараагийн бэлэг хүндэтгэлийн концертоор үргэлжилж, ангийн уран сайханчид 80 жилийн ойдоо зориулан

утга агуулга төгөлдөр байдлаар бэлтгэжээ. Тус концерт ангид ажиллаж амьдарч байхдаа туурвиж байсан болон сум, орон нутгийн уран бүтээлчдийн хөг

аялгуугаар бүтсэн уран бүтээлүүдээс бүрдсэн нь онцлог байлаа.

Ахмад хилчин, бэлтгэл дэд хурандаа М.Очирсүхийн шүлэг, ахмад И.Октябрийн хөгжим “Одонт отряд” дуугаар эхэлж, олон жилийн уртад хилчид бидэнтэйгээ уянгалж, мөнхийн хамт байдаг УГЗ Т.Мөнгөн-Өлзийгийн аялгуу “Сулинхээрийн уул”, СТА Б.Тэрбишийн аялгуу “Сулинхээрийн бүсгүйчүүд” зэрэг хуучний сайхан дуунуудаар эгшиглэсэн нь ахмад хилчдийнхээ торгон мэдрэмжийг хөглөсөн дуун цэнгүүн болжээ. “Сулинхээрийн уул” дууны ард

дэлгэцэн дээр дууны клипийг тавьж өгсөн нь тухайн үед ажиллаж байсан ахмад хилчдийн сэтгэлийн хөдөлгөж, босож даган дуулахад хүргэв.

Бусад уран бүтээлийн ард ч ахмад хилчдийн зураг нэг нэгээрээ хөврөх нь өөрсдөө клипэнд тоглож байгаа мэт орчин нөхцөлийг төрүүлж байв. Хилчдийн дуу бүжигт уяран тэртээ сайхан цаг үе залуу наснаа очсон мэт санагдаж өөрийн эрхгүй босож, баярын нулимс унагаасан байв.

Орчин цагийн уран бүтээлчид цэргийн үлээвэр хөгжим, ардын үндэсний хөгжим, эстрад хөгжмийн төрлүүд мөн багтсан байна.

ХҮНДЭТГЭЛИЙН ХҮЛЭЭН АВАЛТ ХҮНДЭТГЭЛТЭЙ БОЛЛОО.

Энэ өдөр ойн баярт уригдан ирсэн 400 гаруй зочид төлөөлөгчдөд зориулан хүндэтгэлийн босоо хүлээн авалт зохион байгууллаа.

Уг үйл ажиллагааг спорт зааланд зохион байгуулсан ч тэнд орчныг бүрэн өөрчилж классик загварын хэв маягийг бүрдүүлжээ. Орчин үеийн шийдэл бүхий өнгө зургийг хослуулан зассан нь үнэхээр хүндэтгэлийн арга хэмжээг илэрхийлнэ.

Энэ үдэш халуун дарс, амтат зоог хамар цоргиулсан үдшийн танхимд ирсэн зочдыг морилон саатахад дэлхийн сонгодог аяс намуухан эгшиглэн угтаж, ангийн захирагч, хурандаа П.Батбилэг “Түүх өртөөлсөн 80 жил” ойн хүндэтгэлийн арга хэмжээнд хүрэлцэн ирсэн зочдод хандан үг хэлэхийн ялдамд, баярлаж талархсанаа илэрхийлснээр баярын босоо хүлээн авалт эхэллээ.

Тус хүлээн авалтын соёлын арга хэмжээг Сэтгэлзүй мэдээлэл соёл сурталчилгааны албаны хамт олон дэлхийн сонгодог уран бүтээлүүд болоод олны хүртээл болсон аав ээж, нутаг усны тухай уран бүтээлүүдээр зочдын мэлмийг баясгаж, сонорыг мялаасан бол 2020 оны 1 дүгээр ээлжээр Өмнөговь аймгаас татагдан ирсэн байлдагч Б.Ууганбаяр циркын үзүүлбэр үзүүллээ.

Өнгө өнгөөр алагласан баярын ширээний засалт, амттан тэргүүтнийг зохион байгуулахад Хүнсний албаны дарга, ахлах дэслэгч Н.Ариунтунгалаг, ахлах тогооч, дэд ахлагч Л.Банзрагч, зочид буудлын эрхлэгч Т.Азжаргал нараар ахлуулсан ажилсаг 15 бүсгүй өөрсдийн авъяас ур чадвар, эмэгтэй хүний торгон мэдрэмжээ ашиглан зассан илт мэдрэгдэнэ.

Нийт 124 нэр төрлийн хүнсний бүтээгдэхүүн, жимс жимсгэнэ, ангийн ажилчдын нийгмийн асуудлыг шийдвэрлэх, хугацаат цэргийн алба хаагчдад худалдааны бус өөрсдөө тарьж ургуулсан эрүүл хоол хүнсийг олгох зорилгоор говь нутагт хүнсний ногоо тариалах арга технологийг

судлан нэвтрүүлж ургуулсан хүнсний ногоо, өргөст хэмх, тарvas, бэлтгэсэн сүү, цагаан идээ зэргийг ашиглан бүсгүйчүүд сэтгэлээ шингээж 52 нэр төрлийн хоол, 44 нэр төрлийн зууш, салат, 16 нэр төрлийн талх нарийн боов, 12 нэр төрлийн хачир, 32 нэр төрлийн ундаа, 9 нэр төрлийн сүү цагаан идээ

зэргийг бэлтгэн тавьсан байлаа.

Энэ үдшийн үйл ажиллагаанд оролцож буй зочид төлөөлөгчид, ахмад хилчдээс сэтгэлийнхээ үгийг дайж, хил хамгаалах байгууллагын жишиг анги юу хийж, ямар үйл ажиллагаа зохион байгуулж, яаж амьдарч байна гэдгийг харлаа, жишиг ойн арга хэмжээг нүдээрээ үзэж, биеэрээ оролцлоо. “Улаанбаатар хотын хамгийн өндөр зэрэглэлийн ресторанд ороод ирсэн мэт сэтгэгдэл төрүүлж тансаг орчин, зоогийг бэлтгэсэн байна”, бидний залгамж халаа болсон залуучууд маань хөгжин дэвшиж ихийг хийж бүтээн, орчин үетэйгээ хөл нийлүүлэн алхаж байна хэмээн бахархан ярьж байсан юм.

ХАТАНБУЛАГИЙН ҮДЭШ

Ойн баярын үйл ажиллагаа ар араасаа нэгдсэн зохион байгуулалт дор ёслол төгөлдөр зохион байгуулагдсаар сумын “Залуус” талбайд үргэлжиллээ.

Орон нутгийн ард иргэдийг хамруулж зохион байгуулсан “Хатанбулагийн үдэш” шоу цэнгүүнд оролцохоор ойд хүрэлцэн ирсэн зочид төлөөлөгчид, намрын налгар үдэш эстрад хөгжмийн аялгуу дор дуулж, бүжиж алжаалаа тайлахаар олон залуус

хүрэлцэн иржээ.

Шоу үдэшлэгийг ангийн соёлын төвийн дэргэдэх эстрад хөгжмийн “Аранзал” хамтлаг оройлон зохион байгуулж хил, үе үеийн хилчдийн тухай болон 70-90-ээд оны сэтгэлд хоногшсон дуунууд, орчин үеийн хөг аялгуунд нийцсэн уран бүтээлүүдээр үзэгч түмэндээ бэлэг барьсан юм.

Мөн ирсэн зочид төлөөлөгчдийг төлөөлж ахмад уран бүтээлчид, Хатанбулаг сумын Соёлын төвийн авьяастнууд 80 жилийн түүхтэй Сулинхээрийн отрядын хилчдэд баяр хүргэн мэндчилгээ дэвшүүлж байлаа. Баярын салют өнгө өнгөөр буудаж, Дорнын говийн намуухан үдшийг хүүхдийн инээд хөөр, залуусын дуу хуур, настнуудын халуун яриагаар өрнүүлсэн энэ үдэш түүхийн хугацаанд түмэндээ Сулинхээр хэмээн нэрийдсэн Домог түүхийг улбаа отряд зуун жаран хоёрын дунд настайгаа ийнхүү золголоо.

Баярлалаа хилчид ээ. Баярлалаа төрөлх домогт отрядын хамт олон минь. Өглөөнөөс үдэш болтол баярын ажиллагааг алдаа мадаггүй сайхан зохион байгуулсан та бүхэндээ талархалын үгээ харамгүй хэлж байна.

САЯХАН МЭТ САНАГДАНА.

Түүх өртөөлсөн 80 жилийн ой, Сүүжийн тал, Сулин хээрийн отряд минь гэж ярилцах ахмад хилчдын яриа өрнөх тэр өдрийг санахад өчигдөр мэт санагдана.

Өнөөдөр өвлийн эхэн сар гарсан гэхэд говь нутагт налгар намрын өдөр мэт наран авхай тунгалгаар ээсэн тийм нэгэн сайхан өдөр.

2020 оны 09 дүгээр сарын 17-н буюу хилчдын баярын өдөр алдар түүхээр арвин домогт Сулинхээрийн отрядын түүхт 80 жилийн ойн баяр өндөрлөөд удаагүй байна. Энэ үед ажиглагдсан нэгэн сайхан үйл явдлыг уншигч олондоо сонирхуулмаар санагдсан юм. 80 жил гэдэг хүнээр төлөөлүүлэн бодоход хүний орчлонд 80 насыг зооглосон настан. Мөн өнөөдрийн залуучууд, ирээдүй хойч бидний төлөө ихийг хийж бүтээж бүтээсэн буурал тэргүүнтэй эмээ, өвөө юм.

Хил хамгаалах байгууллагын жишиг отряд болтлоо хөгжиж чадсан анги маань эх орныхоо торгон хилийг сахин хамгаалаад 80 хавар, 80 өвлийг үдсэн түүхийн буурал харгуй. Сулинхээрийн домогт отряд гэх нэр алдрыг Монгол Улсынхаа говь нутгийн эмжээр болсон газар тамгалж чадсан их түүхтэй.

Эдүгээ 1940 онд анхны шаваа тавьж байсан анги өнөөдөр хайртай бүсгүйгээ болзоонд хүлээх ганган залуу шиг өнгө гэрлээ гялалзуулан сүрлэг харагдана.

Энэ л отрядын 80 жилийн түүхээс бичилцэж, амьдрал ахуй, эх орныхоо хөгжил цэцэглэлтийн төлөө залуу нас, халуун сэтгэлээ зориулсан үе үеийн хилчин дайчид, зочид төлөөлөгчид, ажилтан албан хаагчид маань баяртаа оролцоод, орсон бороо арилж, ирсэн зочид буцдагын адилаар буцах эхэлжээ.

Төрөлх отрядын хилчид уригдан ирсэн зочид биднийг гуулин хөгжмийн сүр жавхлант ая дор үдэн гаргаж өглөө.

Ойн баярын хоёр өдөр Монгол орныхоо өнцөг булан бүрээс зорин ирсэн зочид маань баяр баясгалан цацруулан бие биетэйгээ уулзан учирч ангийнхаа өнөө цагийн дүр төрхийг магтан, сайшааж биднийг залуу байхад,

намайг ажиллаж байхад ийм анги, отряд байдаггүй байлаа. Орчин үеийн хил хамгаалах байгууллагын отрядын өнгө төрх их сайхан болсон байна гэж ам булаалдан ярих ахмадуудын бахархах яриа чих дэлсэнэ.

Сонсоход улс эх орны аюулгүй байдал, хил хязгаарын халдашгүй дархан байдлын төлөө цаг наргүй зүтгэх хилчин хэмээх нэр алдраар овоглосноороо бахархах, омогших сэтгэгдэл мэдрэгдэнэ. Баяртаа оролцсон бид анхны ажлын гараагаа эхэлж, төрөлх нутаг ус болсон хуучин отрядын байрлалаа санагалзан зорьлоо.

Энэ зүг яаран явах машины цувааг би лав тоолоод 20 гаргаад алдсан юм. Замд говь нутгийн үзэсгэлэнт хулан хуйлран давхихыг харж, Толийн булгын тунгалаг рашаанаас амсаад, сайн явж ирэв үү? самбартай хөтөл даван зорьсон газраа очлоо.

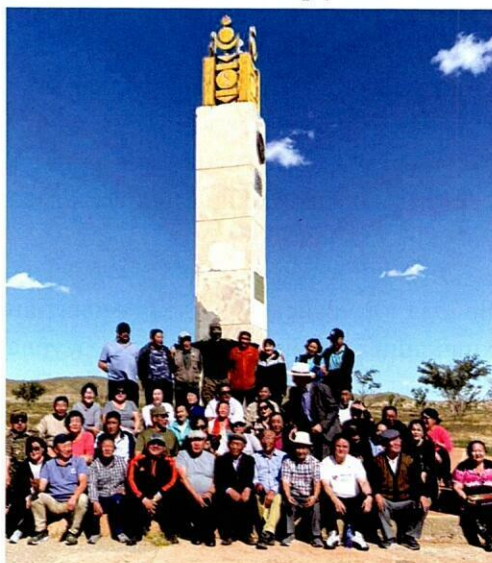
Тэнд очсон хүмүүс ямар нэгэн юм ирээд хайгаад байгаа ч юм шиг, зарим эмэгтэйчүүд нь уулга алдан гайхаж байсан.

Мөхөс миний бодлоор хуучин ажиллаж байсан анги, амьдарч байсан гэр орон нь байхгүй болохоор ингэж байна гэж бодож байлаа. Гэтэл ахмад буурлуудынхаа яриаг сонсоход тийм биш болохыг нь сонсоод өөрөөсөө ичих шиг болж билээ.

Ахмад хилчид маань хуучин ангийн туурь гэж бодохоор төсөөлөлд нь барилгын балгас, энэ тэнд хөглөрсөн мод, тоосго, тэрч бүү хэл уул уурхай ажиллаад, ухаж түнхсэн газар шороо угтах байх даа гэж битүүхэндээ бодож, зарим нөхөд нь ярилцаж явсан юм билээ.

Харин үрсээ угтах ээж шиг намрын шар нар дулаанаар ээсэн Замын шанд нутаг дуниартан угтаж, **“Энд Сулинхээрийн отряд 1973-2016 онд байрлаж байв”** гэсэн хаягтай хөшөө сүндэрлэн харагдаж, онгон дагшин

байгаль эх сайхан хэвээр угтсан юм.

Очсон хүмүүсийн ирж хайсан зүйл нь олон нийтийн сүлжээгээр энэ газрыг минь мөнгөтэй хүмүүс худалдан авч, алт гаргаж байна гэх сургаар сэтгэл нь өмөрч суусан хүмүүсийн зарим нь уулга алдан яанаа гэхэд би хүртэл тэр мэдээлэл дээр сэтгэгдэл хүртэл бичиж байсан гэж нөхдөө инээлгэлээ. Ахмадууд маань сүү цагаа идээгээ өргөн, манайх хаана байлаа, цэргийн байр хаана байлаа энд байсан, үгүй тэнд байсан гэж ярилцан хөхрөлдөх ахмадуудын царайнд амар амгалангийн гэрэл гэрэлтэж байлаа.

Хуучин анги байрлаж байсан Замын шандийн хөрс энд урьд нь юу ч баригдаж байгаагүй мэт эрүүл, дагшинаараа байх бөгөөд хуучин соёлын төв, жагсаалын талбай тойрон байсан модод ногооноороо. Мөн соёмботой хөшөө, цэргийн хөшөөгөөр хаана юу байсныг төсөөлнө. Залуу нас, өнгөрсөн дурсамж тодорч, хэлэхэд тун ч амаргүй гэгэлгэн сэтгэгдэл төрж байлаа.

Зарим ахмадууд маань уул усныхаа баримжаагаар л бид энд тийм юм байсан гэж багцаалдаж байна, нэг ширхэг хаягдал тоосгоны ч үлдэгдэлгүй хөрсийг цэвэрлэн нөхөн сэргээлт хийж зүлэг, ургамал ургасан байгаль байлгаж байгаад ангийн захирагчид талархал илэрхийлж байсан юм.

Энд бид албаа сайхан хааж байжээ. Болоод л байсан гэхдээ өнөөгийн хилчдийн орчин нөхцөл бууриа сэлгэсэн нь цаг хугацааны асуудал. Эрт орой хэзээ нэгэн цагт энэ нүүдэл энэ хөгжил ирэх л байсан.

Тийм ээ Монгол хүн тэр дундаа хилчин хүн дорнын их говийн шаргал нарыг тольдон байдаг газар шороо, уул ус, ургамал, амьтан газар нутгаа бүрэн бүтэн байлгах тэр сэтгэлээ хэзээ ч гээхгүй юм даа гэсэн бодол өөрийн эрхгүй төрж байсан юм.

ЧИН СЭТГЭЛИЙН ЦЭГЦТЭЙ ЯРИЛЦЛАГА

Бэлэг дурсгалын зүйлийг хэрхэн бэлтгэсэн талаар тус ангийн захирагчийн орлогч, СМСС-ны албаны дарга, хэвлэлийн төлөөлөгч, дэд хурандаа Г.Даваатогтохтой ярилцлаа.

А. -Түүхт 80 жилийн ойд зориулан гаргасан дурсгалын зүйлийн талаар

мэдээлэл өгнө үү?

Х. -Түүхт 80 жилийн ойн баярт 250 хүн хүрэлцэн ирсэн тооцоо гарсан. Хүрэлцэн ирсэн зочид төлөөлөгчдөд дурсгал болгож дараах зүйлсийг гардуулан өгсөн. Үүнд: “Сударлан орших Сулинхээр мину” 300 хуудас бүхий зургийн цомог, “Эх орны манаа” сонины тусгай дугаар, сулхээр морины дүрс бүхий сувинер, ангийн архив болон ахмад хилчдээс авсан зургийн цуглуулга бүхий дискиг гардуулан өгсөн. Мөн отрядын бүсгүйчүүдийн сэтгэлээ шингээн бэлтгэсэн ааруул, хөмүүл зэрэг зүйлсийг нэмж нэг багц бэлэг болгон өгсөн.

А. -Бэлэг дурсгалын хувьд ахмад хилчид ам сайтай байгаа сонсогдож байсан. Хэрхэн бүтээсэн талаар...?

Х. -Хамгийн их хөдөлмөр шингэсэн бүтээл бол “Сударлан орших Сулинхээр мину” 300 хуудас бүхий зургийн цомог юм. Ангийн удирдлагын хэмжээнд 80 жилийн ойд зориулан ном гаргахаар 2019 онд төлөвлөж байсан боловч тухайн үед ХХБ-ын хэмжээнд мөрдөж байсан тушаал журмаар ном бүтээхийг хориглосон байсан. Тийм болохоор зургийн цомог бүтээх шийдвэр гарсан. Зургийн цомгийн бэлтгэл ажлыг 2019 оноос хангаж эхэлсэн. Цомгийн хамгийн анхны загвар санааг ахмад хилчин, бэлтгэл дэд хурандаа Ё.Нацагдорж хэмээх эрхэм ах маань гаргасан. Ингээд түүний санаан дээр ажиллаж эхэлсэн. Улаанбаатар хотод ажлын багийг ангийн захирагчийн шийдвэрээр гаргаж ажиллуулсан. Энэ багт манай Нууц, мэдээллийн аюулгүй байдлын офицер, ахмад Ч.Гончигдорж, бэлтгэл дэд хурандаа Ё.Нацагдорж нар

14 хоног ажиллаж ирсэн. Үндэсний архив, Хилийн цэрэг, Тагнуул, Батлан хамгаалах яамны архивуудаас тус ангитай холбоотой олон хэрэгтэй зураг, материалуудыг олж авчирсан.

Миний хувьд бол урьд өмнө ийм өргөн агуулгатай зүйл дээр ажиллаж үзээгүй. Яг хаанаас эхлэх вэ? гээд олон асуудал дээр туршлага дутагдаж байсныг хэлэх үү? Үнэхээр тулгамдах асуудал тохиолдож байсан шүү. Хамгийн их санаа тавьж гол зохион байгуулалтыг хийж өгсөн хүн бол манай ангийн захирагч юм. Маш олон зүйл дээр зөвлөж, гаргалгаа хийж өгсөн.

Мөн ангийн захирагч, хурандаа П.Батбилэг МУ-ын зохиолчдын эвлэлийн яруу найргийн төвийн дарга, Болор цомын эзэн, зохиолч Ж.Баяржаргалыг урьж авчирч, ангийн төв хилийн заставт ажиллуулсан. Ингээд ангийн захирагч болон Ж.Баяржаргал ахын ажиллагааны дүнд цомог маань үндсэн дүр төрхөө олж эхэлсэн. Үндсэн дүр төрхөө 2020 оны 05-06 дугаар сард бий болгож авсан гэсэн үг юм. Зохиолч хүн бол уран бүтээл дээр үнэхээр билэг оюунтай байдгийг эндээс харж бахархаж байсан. Ж.Баяржаргал ахдаа үнэхээр баярлаж, бахархаж явдаг.

Зургийн цомог дээрээ оруулах баяжилт, өөрчлөлтүүдээ хийгээд ангийн захирагч болон бусад даргын зөвлөлийн гишүүдээр 3 удаа хянуулж, нэмэлт засваруудыг хийгээд эхээ бэлэн болгосон. Цомгоо “Соёмбо принтинг” компани дээр хэвлүүлсэн. Хэвлүүлэхэд ямар ч бэрхшээл үүсээгүй. Хавтасны зураг, үсгийн товгор байдал /кише/

ерөнхий бүтцийг ангийн захирагч 7 хоног шахам хянаж баталсан. Ер нь маш их олон хүний хөдөлмөр зүтгэл орсон ажил болсон. Ангийн бие бүрэлдэхүүнээс энэ ажилд оролцоогүй хүн гэж байхгүй. Мөн ахмад хилчдийн оролцоо их байсныг дурдах нь зүйтэй болов уу. Зургийн фонд бий болгох, эх бэлтгэхэд ахмад И.Октябрь хамтарч ажилласан. Даргын зөвлөлийн гишүүд, тасаг албаны дарга нар, мөн штабын даргын оролцоо их байсан. Хамтын ажиллагааны үр дүнд бий болдог ажил юм байна гэдгийг маш сайн ойлгож авсан.

Ер нь бол маш өргөн агуулгатай түүхэн цомог болсон гэж үзэж байгаа. Цомог авсан ахмад хилчид маань ч талархан сайшааж байсан. “Сударлан орших Сулинхээр мину” цомог маань одоо ажиллаж байгаа ангийн бие бүрэлдэхүүний бүгдийнх нь зураг багтсан, мөн ангийн түүх, Дорноговь аймгийн хил орчмын нутаг дэвсгэрийн газар нутгийн онцлог, түүх гээд олон зүйлийг агуулсанаараа онцлог болсон.

А. -Бусад дурсгалын зүйлийн тухайд?

“Эх орны манаа” сонины тусгай дугаарыг ахмад И.Октябрь бид 2 ХХЕГ-ын олон нийттэй харилцах албаны бүрэлдэхүүнтэй хамтарч гаргасан. Тэд маш их сэтгэл гаргаж, хамтарч ажилласанд талархаж байна.

Бэлэг дурсгалын хувьд Улаанбаатар хотод загварыг нь Л.Түвшинбат гэдэг урлаачаар хийлгэсэн. Маш их зүтгэл гаргаж хийж өгсөн. Энэ бол ангийн захирагч, хурандаа П.Батбилэг бид хоёрын ярилцаж байгаад гаргаж авсан загвар. Их сайхан дурсгалын

зүйл болсон. Сэтгэл хангалуун байгаа шүү. Тэгээд ойд хүрэлцэн ирсэн ахмад хилчид, тэдний гэр бүл, хүндэт зочиддоо гардуулан өгсөн дөө. Зочид төлөөлөгчид маань маш талархалтай хүлээн авсан.

-Танд ажлын амжилт хүсье.
-Баярлалаа. Бидний хийж бүтээснийг бодитойгоор үнэлж талархал илэрхийлсэн ахмад хилчид тэдний гэр бүлд аз жаргал сайн сайхан бүхнийг хүсэн ерөөе.

*Хилийн 0168 дугаар ангийн ахмад хилчин,
дэд хурандаа Т.Жаргалсайхан*